

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

π. Αντώνιος Πρελιάς

Η θεία λειτουργία [θεία = ιερή, ενώ «λειτουργία», από τις λέξεις *λείτος* (=λαός) + *έργο*, σημαίνει «έργο του λαού»] είναι η κορυφαία πράξη προσέγγισης του Θεού στο χριστιανισμό και η συμμετοχή σ' αυτήν ισοδυναμεί με συμμετοχή στο **Μυστικό Δείπνο**, ο οποίος επαναλαμβάνεται σε κάθε θεία λειτουργία με το Μυστήριο της Θείας Μετάληψης, δηλ. της Θείας Κοινωνίας. Συμμετέχουμε στη θ. λειτουργία και όταν την παρακολουθούμε, αλλά κυρίως όταν κοινωνούμε (μεταλαβαίνουμε).

Τη λειτουργία που γίνεται σήμερα στους ορθόδοξους ναούς την έχει γράψει ο μεγάλος Πατέρας της Εκκλησίας **άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος** (5^{ος} αι. μ.Χ.). Βασίστηκε στη θεία λειτουργία που είχε γράψει λίγα χρόνια νωρίτερα ένας άλλος μεγάλος Πατέρας της Εκκλησίας και **άγιος, ο Μέγας Βασίλειος**.

Η θεία λειτουργία χωρίζεται σε δύο μέρη: στο μέρος **του Ευαγγελίου** (που είναι ιστορικό και διδακτικό) και στο μέρος **της Θείας Μετάληψης** (που είναι το σημαντικότερο).

Η δομή της (δηλ. η σειρά των πραγμάτων που γίνονται μέσα σ' αυτήν) είναι τέτοια, που να συνιστά συμβολική επανάληψη της ζωής του Χριστού, από τη γέννηση ως την ανάστασή Του.

Το α' μέρος της θείας λειτουργίας (μέρος του Ευαγγελίου).

Ενώ χτυπά η τρίτη καμπάνα, οι ψάλτες ψάλλουν τη **Μεγάλη Δοξολογία**, που αρχίζει με το στίχο *Δόξα σοι, τω δείξαντι το φως, δόξα εν υψίστοις Θεώ και επί γης ειρήνη, εν ανθρώποις ευδοκία* (δόξα σε Σένα, που μας έδειξες το φως, δόξα στον ύψιστο Θεό και ειρήνη στη γη και ευτυχία στους ανθρώπους). Είναι ο ύμνος των αγγέλων, που, όπως αναφέρεται στο κατά Λουκάν ευαγγέλιο, έψαλαν τη νύχτα που γεννήθηκε ο Χριστός στο σπήλαιο της Βηθλεέμ. Η στιγμή αυτή συμβολίζει **τη γέννηση του Χριστού**.

Η καθαυτό λειτουργία αρχίζει με την εκφώνηση:

Ευλογημένη η βασιλεία του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, νυν και αεί και εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν.

Σ' αυτή την εκφώνηση οι χριστιανοί πρέπει να σηκωθούν από τις καρέκλες τους (αν κάθονται), από σεβασμό προς την Αγία Τριάδα. Μετά μπορούν να καθίσουν.

Ακολουθούν τα **Ειρηνικά**: μια σειρά ευχές (=προσευχές), με τις οποίες προσευχόμαστε για την ειρήνη στον κόσμο και για κάθε τομέα της ζωής: για ευνοϊκό άνεμο, καλή σοδειά, καλό ταξίδι σ' εκείνους που ταξιδεύουν, αλλά και για τους αιχμαλώτους, τους πονεμένους, τους δυστυχισμένους κ.τ.λ. Τα **Ειρηνικά** λέγονται και **Μεγάλη Συναπτή** (συναπτή = σειρά λόγων που συνάπτονται, δηλ. ακουμπάνε ο ένας στον άλλο, λέγονται κατά σειράν).

Η πρώτη ευχή των Ειρηνικών τους δίνει και το όνομά τους: *Εν ειρήνη του Κυρίου δεηθώμεν* (ας παρακαλέσουμε τον Κύριο έχοντας μέσα μας ειρήνη). Κάθε ευχή καταλήγει στη φράση «του Κυρίου δεηθώμεν», δηλ. «ας παρακαλέσουμε τον Κύριο» για ό,τι έχει ειπωθεί αμέσως πριν. Σ' αυτό, οι ψάλτες απαντούν «Κύριε, ελέησον».

Να αναφέρουμε εδώ ότι οι απαντήσεις του ψάλτη κάποτε λέγονταν απ' όλο το λαό, δηλ. απ' όλους όσους βρίσκονταν στην εκκλησία. Άρα ο ψάλτης συμμετέχει στη λειτουργία ως αντιπρόσωπος του λαού. Εξάλλου, **ολόκληρη η θεία λειτουργία δεν τελείται μόνο από τον ιερέα, αλλά από το χριστιανικό λαό και ο ιερέας είναι τα «χέρια» αυτού του λαού, που προσφέρουν στο Θεό τα τίμια δώρα (άρτο και οίνο) και τα λαμβάνουν πίσω ως Σώμα και Αίμα Χριστού, πάλι υπέρ του λαού. Γι' αυτό και ο ιερέας στη λειτουργία δε λέει ποτέ «αμήν». Το «αμήν» (=μακάρι), που σημαίνει συμφωνία και συγκατάθεση με τα λόγια του ιερέα, ανήκει πάντα στον ψάλτη, δηλαδή στο λαό.**

Ακολουθούν τα **Αντίφωνα**: στίχοι από προφητικούς ψαλμούς της Παλαιάς Διαθήκης (δηλ. μέσα από την Αγία Γραφή), που συνοδεύουν σύντομες επικλήσεις στο Χριστό και την Παναγία (α' και β' αντίφωνα) και το αναστάσιμο απολυτίκιο της Κυριακής ή (αν είναι καθημερινή) το απολυτίκιο του αγίου της ημέρας ή της εορτής της ημέρας, για να γίνει η Μικρή Είσοδος.

Το πρώτο αντίφωνο λέει: «*Ταις πρεσβείαις της Θεοτόκου, Σώτερ, σώσον ημάς*» (με τη μεσολάβηση της Θεοτόκου [της Παναγίας], Σωτήρα, σώσε μας).

Και το δεύτερο: «*Σώσον ημάς, Υιέ Θεού, ο αναστάς εκ νεκρών, ψάλλοντάς σοι αλληλούια*» (σώσε μας, Υιέ του Θεού, που αναστήθηκες από τους νεκρούς, εμάς που σου ψάλλουμε αλληλούια). «Αλληλούια» = δόξα στο

Θεό (εβραϊκή λέξη, που τη λαμβάνουμε από την Αγία Γραφή, στην οποία έχει καταγραφεί όπως είναι).

«Τα αντίφωνα μας αγιάζουν και μας προπαρασκευάζουν για το μυστήριο. Ταυτόχρονα όμως μας θυμίζουν τα πρώτα χρόνια της παρουσίας του Χριστού στη γη, τότε που Εκείνος δεν φαινόταν ακόμα στον πολύ κόσμο, και για αυτό ήταν απαραίτητα τα προφητικά λόγια. Όταν αργότερα εμφανίστηκε ο Ίδιος, δεν υπήρχε πλέον ανάγκη των προφητών, αφού Τον έδειχνε παρόντα ο Βαπτιστής Ιωάννης».

Κατά τη **Μικρή Είσοδο** ο ιερέας παίρνει το Ευαγγέλιο από την Αγία Τράπεζα και το βγάζει από τη διπλανή πύλη του Ιερού και το βάζει από την Ωραία Πύλη, για να το τοποθετήσει πάλι στην Αγία Τράπεζα. Οι χριστιανοί παρακολουθούν αυτή την πορεία όρθιοι (όπως είναι όρθιοι κάθε φορά που εμφανίζεται ο ιερέας στην Ωραία Πύλη). Η πράξη αυτή συμβολίζει τη στιγμή που ο Ιησούς **άρχισε να διδάσκει**. Το κερι, που προχωρά μπροστά από το Ευαγγέλιο, συμβολίζει τον άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, που με το κήρυγμά του προετοίμασε τον κόσμο για να δεχτεί το Χριστό.

Στη Μικρή Είσοδο ο ιερέας κρύβει το πρόσωπό του με το Ευαγγέλιο. Θέλει να δείξει έτσι ότι τώρα η προσωπικότητά του υποχωρεί, για να περάσει ο Χριστός, που λίγο αργότερα το Σώμα και το Αίμα Του θα βρεθούν στην αγία τράπεζα.

Ακολουθούν τα **βασικά τροπάρια της ημέρας** (μικρή περίληψη αυτών που έχουν ήδη ειπωθεί νωρίτερα, στον όρθρο): το αναστάσιμο απολυτίκιο ή το απολυτίκιο του αγίου της ημέρας ή της εορτής της ημέρας και το απολυτίκιο του αγίου, στον οποίο είναι αφιερωμένος ο ναός.

Στη συνέχεια ψάλλουμε τον **Τρισάγιο Ύμνο** (*Άγιος ο Θεός, Άγιος Ισχυρός, Άγιος Αθάνατος, ελέησον ημάς*), που έχει μεγάλη θεολογική σημασία, γιατί έτσι ομολογούμε ότι πιστεύουμε στην Αγία Τριάδα, που είναι ο Θεός της αγάπης.

Ο Τρισάγιος Ύμνος λέγεται έτσι επειδή περιέχει τρεις φορές τη λέξη «άγιος». Αναφέρεται στην Αγία Τριάδα: «άγιος ο Θεός», εννοείται ο Πατήρ, «άγιος Ισχυρός» ο Υιός, «άγιος Αθάνατος» το Άγιο Πνεύμα. Κλείνει με το «ελέησον ημάς» και όχι «ελεήστε ημάς», επειδή τα τρία Πρόσωπα της Αγίας Τριάδας είναι Ένας Θεός (ενωμένα με την ουσία του Πατέρα – δηλ. το άυλο και αιώνιο βασικό στοιχείο που Τα κάνει να υπάρχουν – και με την άπειρη αγάπη Τους) και όχι «τρεις Θεοί».

«Το “Άγιος, άγιος, άγιος...” αποτελεί τον ύμνο των αγγέλων (Ησαΐας κεφ. 6, στίχ. 3). Και τα “Θεός”, “ισχυρός” και “αθάνατος” είναι λόγια του προφήτη Δαβίδ: “Εδίψησεν η ψυχή μου προς τον Θεόν, τον ισχυρόν, τον ζώντα” (Ψαλμός 41, στίχ. 3). Ψάλλουμε τον Τρισάγιο Ύμνο μετά την είσοδο του Ευαγγελίου, για να διακηρύξουμε πως, με τον ερχομό του Χριστού, άγγελοι και άνθρωποι ενώθηκαν και αποτελούν πλέον μία Εκκλησία» (άγιος Νικόλαος Καβάσιλας).

Συνεχίζουμε με τον **Απόστολο**, τον οποίο διαβάσει ο αναγνώστης. Είναι ένα απόσπασμα από **επιστολή του αποστόλου Παύλου** (ο απόστολος Παύλος έστειλε επιστολές, δηλ. γράμματα, στους χριστιανούς διαφόρων πόλεων, όπως στην Κόρινθο, τη Θεσσαλονίκη, τη Ρώμη, την Έφεσο κ.λ.π., αλλά και σε συνεργάτες του, όπως ο Τίτος, ο άγ. Τιμόθεος κ.ά. – από τα γράμματα αυτά σώζονται μέσα στην Καινή Διαθήκη δεκατέσσερα) ή από **επιστολή άλλου αποστόλου** (στην Καινή Διαθήκη σώζονται δύο επιστολές που έστειλε ο απόστολος Πέτρος, τρεις που έστειλε ο απόστολος και ευαγγελιστής Ιωάννης και από μία που έστειλαν δύο από τα παιδιά του Ιωσήφ, του θετού πατέρα του Χριστού, ο άγιος Ιάκωβος ο αδελφόθεος και ο άγιος Ιούδας –όχι βέβαια ο Ισκαριώτης) ή από τις **Πράξεις των Αποστόλων**, ένα βιβλίο που έγραψε ο ευαγγελιστής Λουκάς και υπάρχει κι αυτό στην Καινή Διαθήκη, όπου εξιστορείται η δράση των αποστόλων, και κυρίως του Πέτρου και του Παύλου, και ο αξιοθαύμαστος τρόπος ζωής των πρώτων χριστιανών.

Ο Απόστολος συμβολίζει το κήρυγμα των αποστόλων σε όλη τη γη, και την ώρα που τον διαβάζουμε, ο παπάς θυμιάζει από την Ωραία Πύλη, αλλά κανονικά δεν αφήνει τα κουδούνια του θυμιατού να χτυπάνε, επειδή αυτά τα κουδούνια συμβολίζουν τους αποστόλους – τώρα λοιπόν, που έχουμε τα ίδια τα λόγια των αποστόλων, τι χρειαζόμαστε το συμβολικό χτύπο;

Οι χριστιανοί μπορούν να κάθονται κατά τη διάρκεια του αποστολικού αναγνώσματος, αλλά καλό είναι να σηκωθούν όταν ο ιερέας βγει να θυμιάσει.

Τέλος, μετά τον Απόστολο, έρχεται η ιερή ώρα που ο ιερέας βγαίνει στην Ωραία Πύλη (ή ο διάκονος, δηλ. ο «διάκος», αν υπάρχει, ανεβαίνει στον άμβωνα – ένα υπερυψωμένο σημείο στο ναό – ή στο δεσποτικό θρόνο) και διαβάσει το **Ευαγγέλιο**. Είναι ένα απόσπασμα από κάποιο από τα **τέσσερα Ευαγγέλια**. Το ακούμε οπωσδήποτε όρθιοι (εκτός σοβαρής ασθένειας), για να έχουμε στο νου μας ότι η προσέγγιση του Θεού χρειάζεται ζήλο και ετοιμότητα, ενώ πολλοί γονατίζουν κάτω από το Ευαγγέλιο, για να πάρουν ευλογία.

Συμβολίζει **το ίδιο το κήρυγμα του Χριστού**. Εκείνη την ώρα είναι σαν να βγαίνει ο ίδιος ο Χριστός στην Ωραία Πύλη και να διδάσκει.

Ο ιερέας έχει πει: «*Σοφία. Ορθοί ακούσωμεν του αγίου Ευαγγελίου. Ειρήνη πάσι!*» [να έχουμε σοφία (για να καταλάβουμε) και ν' ακούσουμε όρθιοι το άγιο Ευαγγέλιο. Ειρήνη σε όλους], και ο ψάλτης (δηλ. ο λαός) τού απαντά: «*Και τω πνεύματί σου*» (και στην ψυχή σου – να έχεις ειρήνη).

Έτσι τελειώνει το πρώτο μέρος της θείας λειτουργίας, για ν' αρχίσει το δεύτερο μέρος, το μυσταγωγικό, που ολοκληρώνει τη σχέση Θεού και ανθρώπου με τη συμμετοχή στη Θεία Μετάληψη.

Η Θεία Μετάληψη

Αμέσως μετά το Ευαγγέλιο περνάμε στο δεύτερο και σπουδαιότερο μέρος της θείας λειτουργίας, εκεί όπου επιτελείται **ο σκοπός της**, που είναι **να κοινωνήσουν (να μεταλάβουν) όλοι οι χριστιανοί το Σώμα και το Αίμα του Χριστού**.

Οι πρώτοι χριστιανοί κοινωνούσαν σε κάθε λειτουργία. Δε χρειαζόταν να νηστεύουν κάθε φορά, απλά κρατούσαν τις νηστείες της Εκκλησίας. Και φυσικά εξομολογούνταν, για να συγχωρούνται οι αμαρτίες τους και να πηγαίνουν να κοινωνούν με καθαρή καρδιά.

Κι εμείς θα μπορούσαμε να κοινωνούμε σε κάθε λειτουργία, με τους ίδιους όρους. Αν δηλαδή εξομολογούμασταν (όχι αναγκαστικά κάθε φορά, πάντως από καιρό σε καιρό) και νηστεύαμε τις σαρακοστές, τις Τετάρτες και τις Παρασκευές και γενικά τις ημέρες νηστείας.

Το 2ο μέρος της λειτουργίας, όπου τελείται η θεία μετάληψη

Αμέσως λοιπόν μετά το Ευαγγέλιο, ο ιερέας καλεί τους κατηχούμενους να αποχωρήσουν και τους χριστιανούς να προσευχηθούν γι' αυτούς. Κατηχούμενοι ονομάζονται οι ενήλικες που προετοιμάζονται για να βαπτιστούν και συμμετέχουν στη θεία λειτουργία μέχρι την ανάγνωση του Ευαγγελίου. Σήμερα, οι εκφωνήσεις προς τους κατηχούμενους συχνά παραλείπονται, όμως και τώρα υπάρχουν κατηχούμενοι στις χώρες της Ορθόδοξης Ιεραποστολής, αλλά και στη χώρα μας, άνθρωποι από άλλες θρησκείες ή μέλη αιρέσεων, που επιθυμούν να γίνουν ορθόδοξοι χριστιανοί.

Κατόπιν, μέσα στο Ιερό, αρχίζει να προετοιμάζεται για να «σηκώσει τα Άγια», δηλ. να πάρει το δυσκοπτήριο από την πρόθεση (τη θυρίδα που συμβολίζει το σπήλαιο της Γέννησης του Χριστού) και να το φέρει στην αγία τράπεζα (το τραπέζι όπου τελείται η λειτουργία), που συμβολίζει τον

Άγιο Τάφο. Η πορεία αυτή συμβολίζει την πορεία του Χριστού προς τη σταύρωση και την ανάσταση. Δισκοπότηρο (δίσκος+ποτήριο) εννοούμε το άγιο ποτήριο που περιέχει το κρασί, το οποίο θα γίνει Αίμα Χριστού, και το δισκάριο με το ψωμί: τον αμνό, που θα γίνει Σώμα Χριστού, και τις άλλες μερίδες, που συμβολίζουν την Παναγία, τους αγίους, τους αγγέλους και όλους εμάς και τοποθετήθηκαν κατά την τελετή της προσκομιδής, όπως είπαμε προηγουμένως – οι οποίες θα ενωθούν με τον αμνό.

Όση ώρα ο ιερέας διαβάσει τις μεγάλες του ευχές (δηλαδή προσευχές), για να προετοιμαστεί πνευματικά, οι ψάλτες ψάλλουν ένα αργό ύμνο, που λέγεται **χερουβικός ύμνος** ή απλά **το χερουβικό**:

«Οι τα χερουβίμ μυστικώς εικονίζοντες και τη ζωοποιώ Τριάδι τον τρισάγιον ύμνον προσφέροντες, πάσαν την βιωτικήν αποθώμεθα μέριμναν, ως τον βασιλέα των όλων υποδεξόμενοι, ταις αγγελικαίς αοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Αλληλούια».

Δηλαδή:

Εμείς, που είμαστε, ανεξήγητα, εικόνες των χερουβίμ και στη ζωοποιό Τριάδα προσφέρουμε τον τρισάγιο ύμνο, ας αφήσουμε στην άκρη κάθε έγνοια της καθημερινότητας, για να υποδεχτούμε το βασιλέα των όλων, περικυκλωμένο αόρατα από τις αγγελικές τάξεις. Αλληλούια (=δόξα στο Θεό).

Τα χερουβίμ είναι ένα από τα ανώτερα τάγματα των αγγέλων και τα είδε γύρω από το θρόνο του Θεού ο προφήτης Ιεζεκιήλ στην Παλαιά Διαθήκη, αλλά και ο άγ. Ιωάννης ο Θεολόγος στην Αποκάλυψη, με μορφή τεσσάρων πλασμάτων, που, κατά μία άποψη, συμβολίζουν τέσσερις ιδιότητες του Θεού: η μορφή τους έμοιαζε με άνθρωπο (=ο Θεός είναι λογικός), λιοντάρι (=βασιλιάς), ταύρο (=δυνατός) και αετό (=βρίσκεται «πολύ ψηλά»).

Στη φράση «ως τον βασιλέα των όλων υποδεξόμενοι» κόβεται ο ύμνος και «βγαίνουν τα Άγια».

Τα υποδεχόμαστε όρθιοι. Κάποιοι γονατίζουν, από σεβασμό, παρόλο που το ψωμί και το κρασί δεν έχουν γίνει ακόμη Σώμα και Αίμα του Χριστού (τις Κυριακές κανονικά δε γονατίζουμε, για να συνειδητοποιήσουμε ότι ο Χριστός μας ελευθέρωσε από κάθε πνευματική και ηθική σκλαβιά). Ο παπάς κρατάει το δίσκο με το ψωμί και το ποτήριο με το κρασί. Εκφωνεί ευχές υπέρ των ανθρώπων, βγαίνει από την πλαϊνή πύλη και μπαίνει από την Ωραία Πύλη. Τότε οι ψάλτες ολοκληρώνουν τον ύμνο.

Η πορεία αυτή συμβολίζει την πορεία του Χριστού προς τα Ιεροσόλυμα, στο τελευταίο Του ταξίδι, στο οποίο και σταυρώθηκε (άγιος Νικόλαος Καβάσιλας).

Η πορεία όμως από την πλαϊνή πύλη στο Ιερό μέσω της Ωραίας Πύλης σημαίνει και την πορεία των ανθρώπων από την εποχή της Παλαιάς Διαθήκης στην εποχή της Καινής Διαθήκης, που είναι η δική μας εποχή. Η βόρεια πύλη του Ιερού (αριστερά όπως κοιτάμε) συμβολίζει την Παλαιά Διαθήκη (γι' αυτό πάνω της εικονίζεται ο αρχάγγελος Μιχαήλ, ο άγγελος της Παλαιάς Διαθήκης), ενώ η νότια πύλη (η δεξιά) συμβολίζει την Καινή Διαθήκη, γι' αυτό σ' αυτήν εικονίζεται ο αρχάγγελος Γαβριήλ, ο άγγελος της Καινής Διαθήκης. Η Ωραία Πύλη (*ωραία*, από το *ώρα* + *ία*, σημαίνει εκείνη που χρησιμοποιείται στην κατάλληλη ώρα) συμβολίζει την Παναγία, με βάση το όραμα του προφήτη Ιεζεκιήλ. Γι' αυτό, όπως μόνο ο Χριστός γεννήθηκε από την Παναγία, έτσι μόνο ο Ιερέας περνάει από αυτήν, και μόνο κατά τη διάρκεια των εκκλησιαστικών τελετών, επειδή τότε συμβολίζει το Χριστό.

Αμέσως αρχίζει η προετοιμασία της Θείας Ευχαριστίας, δηλαδή της Θείας Κοινωνίας, της Θείας Μετάληψης. Ο παπάς διαβάσει τις μεγάλες και φοβερές «ευχές της αναφοράς», ενώ ο ψάλτης ψάλλει ύμνους.

Κάθε λίγο, ο παπάς κόβει τις ευχές του και εκφωνεί μια κατάληξη, που είναι δόξα στο Θεό ή ευχή. Σ' αυτήν απαντά ο ψάλτης, ως εκπρόσωπος του λαού, κάνοντας διάλογο με τον ιερέα.

Σ' αυτό το διάστημα λέγονται:

α) Το «Πιστεύω» (το «Σύμβολο της Πίστεως»), που γράφτηκε από την Α' και τη Β' Οικουμενική Σύνοδο τον 4ο αιώνα μ.Χ., για να διατυπώσει με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια τη γνώση των αγίων (από την εμπειρία τους και από την Αγία Γραφή) ότι ο Χριστός και το Άγιο Πνεύμα είναι Θεός. Η εκφώνηση «τας θύρας, τας θύρας εν σοφία πρόσχωμεν» σημαίνει «να προσέχουμε με σοφία τις πόρτες», για να μην είναι μέσα κανείς που δεν είναι χριστιανός (οι αρχαίοι χριστιανοί πίστευαν ότι μόνο οι χριστιανοί πρέπει να ακούνε μέσα στη λειτουργία τις αλήθειες της πίστης μας). Έχει όμως και πνευματική σημασία: να προσέχουμε τις πόρτες της καρδιάς και του νου μας.

β) Ο Επινίκιος Ύμνος: «*Άγιος, άγιος, άγιος Κύριος Σαβαώθ! Πλήρης ο ουρανός και η γη της δόξης Του! Ωσαννά εν τοις υψίστοις, ευλογημένος ο ερχόμενος εν ονόματι Κυρίου! Ωσαννά ο εν τοις υψίστοις!*».

Το α' μέρος του ύμνου άκουσε ο προφήτης Ησαΐας να το ψάλλουν οι άγγελοι σεραφεΐμ γύρω από το θρόνο του Θεού (δες στο βιβλίο του, κεφ. 6, στην Παλ. Διαθήκη), ενώ το β' μέρος είναι οι ζητωκραυγές των κατοίκων της Ιερουσαλήμ, όταν έμπαινε ο Χριστός με το γαϊδουράκι την Κυριακή των Βαΐων, λίγο πριν συλληφθεί και σταυρωθεί.

Ο Επινίκιος Ύμνος λέγεται ως απάντηση σε μια προσευχή του ιερέα που τη λέει χαμηλόφωνα κι εμείς ακούμε την κατάληξή της: σ' ευχαριστούμε, Κύριε, που δέχεσαι από εμάς αυτή τη λειτουργία, αν και έχεις γύρω σου χιλιάδες αρχαγγέλους και μυριάδες αγγέλους, τα χερουβίμ και τα σεραφεΐμ, «άδοντα, βοώντα, κεκραγότα και λέγοντα» (=που τραγουδούν, φωνάζουν, κραυγάζουν και λένε). Κι εδώ ο ψάλτης συμπληρώνει με τον ύμνο των σεραφεΐμ.

γ) Η εκφώνηση των λόγων με τους οποίους ο Χριστός ίδρυσε το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, στο Μυστικό Δείπνο: «*Λάβετε φάγετε, τούτο μου εστί το σώμα, το υπέρ υμών κλώμενον εις άφεσιν αμαρτιών*» (κλώμενον: κομματιασμένο) και «*πίετε εξ αυτού πάντες, τούτο εστί το αίμα μου, το της Καινής Διαθήκης, το υπέρ υμών και πολλών εκχυνώμενον εις άφεσιν αμαρτιών*»! (Υπάρχουν στην Καινή Διαθήκη, στα Ευαγγέλια κατά Ματθαίον κεφ. 26, στίχ. 20-29, Μάρκον 14, 17-25, Λουκάν 22 14-38, και στην Α' προς Κορινθίους επιστολή του αποστόλου Παύλου, 11, 23-26).

Η στιγμή αυτή συμβολίζει το **Μυστικό Δείπνο**. Ας σημειωθεί ότι το τελευταίο δείπνο του Χριστού με τους μαθητές Του ονομάζεται «μυστικό» επειδή εκεί παραδόθηκε το «μυστήριο» της Θείας Μετάληψης. Η λέξη δεν έχει τη σημερινή σημασία, αλλά σημαίνει αυτόν που σχετίζεται με τα Μυστήρια της Εκκλησίας και με το «μέγα Μυστήριο» της ενανθρώπισης του Υιού του Θεού και της ένωσης του κάθε ανθρώπου – αν το επιθυμεί – με το Θεό διά του Χριστού.

Κατόπιν έρχεται το πιο ιερό σημείο της θείας λειτουργίας: η εκφώνηση: «**Τα Σα εκ των Σων σοι προσφέρομεν κατά πάντα και διά πάντα!**»

Δηλαδή: Τα δικά Σου από τα δικά Σου Σού προσφέρουμε, σε κάθε περίπτωση και για όλα!

Τότε (ενώ ο ψάλτης ψάλλει ένα αργό ύμνο για να δώσει στον ιερέα χρόνο), ο ιερέας γονατίζει μπροστά στην Αγία Τράπεζα και διαβάζει την ευχή, με την οποία ζητάει από τον Ίδιο το Θεό Πατέρα να στείλει το Άγιο Πνεύμα και να μεταβάλει το ψωμί σε Σώμα του Χριστού και το κρασί σε Αίμα του Χριστού:

«...κατάπεμψον το Πνεύμα Σου το Άγιον εφ' ημάς και επί τα προκείμενα δώρα ταύτα και ποιήσον τον μεν άρτον τούτον τίμιον Σώμα του Χριστού Σου, το δε εν τω ποτηρίω τούτο τίμιον Αίμα του Χριστού Σου, μεταβαλών τω Πνεύματί Σου τω Αγίω. Αμήν. Αμήν. Αμήν».

Ο λαός σηκώνεται ή και γονατίζει αυτές τις στιγμές, που πιστεύουμε ότι κατεβαίνει το Άγιο Πνεύμα και ότι το Ιερό είναι γεμάτο αγγελικές δυνάμεις!

Με την εκφώνηση «*Εξαιρέτως της Παναγίας, αχράντου, υπερευλογημένης, ενδόξου, δεσποίνης ημών Θεοτόκου και Αειπαρθένου Μαρίας...*», ο λαός σηκώνεται και οι ψάλτες ψάλλουν πανηγυρικά το **Μικρό Μεγαλυνάριο της Θεοτόκου (δηλ. της Παναγίας)**.

Το «*Εξαιρέτως...*» είναι η κατάληξη μιας ενότητας των προσευχών που λέει ο ιερέας εκείνη την ώρα, όπου αναφέρει:

«...Έτι προσφέρομέν σοι την λογικήν ταύτην λατρείαν υπέρ των εν πίστει αναπαυσαμένων προπατόρων, πατέρων, πατριαρχών, προφητών, αποστόλων, κηρύκων, ευαγγελιστών, μαρτύρων, ομολογητών, εγκρατευτών και παντός πνεύματος δικαίου εν πίστει τετελειωμένου. Εξαιρέτως της παναγίας, αχράντου, υπερευλογημένης, ενδόξου δεσποίνης ημών Θεοτόκου και αειπαρθένου Μαρίας».

Δηλαδή:

«...Ακόμα, σου προσφέρουμε τη λογική αυτήν εδώ λατρεία για κείνους που αναπαύθηκαν με πίστη, προπάτορες, πατέρες, πατριάρχες, προφήτες, απόστολους, κήρυκες, ευαγγελιστές, μάρτυρες, ομολογητές, ασκητές, και για κάθε δίκαιο άνθρωπο που τελειώθηκε με πίστη. Ξεχωριστά για την παναγία, άχραντη, υπερευλογημένη, ένδοξη κυρία μας Θεοτόκο και αειπάρθενο Μαρία».

Το Μικρό Μεγαλυνάριο της Θεοτόκου λέει:

«Άξιον εστίν ως αληθώς μακαρίζειν σε την Θεοτόκον, την αιμακάριστον και παναμώμητον και μητέρα του Θεού ημών! Την τιμιωτέραν των χερουβίμ και ενδοξοτέραν ασυγκρίτως των σεραφείμ, την αδιαφθόρως Θεόν Λόγον τεκούσαν, την όντως Θεοτόκον, σε μεγαλύνομεν!».

Δηλαδή: «Αξίζει στ' αλήθεια να σε μακαρίζουμε (=να σε ονομάζουμε «μακάρια», δηλ. ευτυχισμένη και ευλογημένη), Θεοτόκε, εσένα που είσαι πάντα ευλογημένη και χωρίς καμιά αμαρτία, τη μητέρα του Θεού μας! Την πολυτιμότερη από τα χερουβίμ και πιο δοξασμένη από τα σεραφείμ, που γέννησες το Θεό Λόγο χωρίς φθορά και πράγματι είσαι Θεοτόκος

(=μητέρα του Θεού), σε μεγαλύνουμε!» («μεγαλύνουμε» = σε υμνούμε, διακηρύσσουμε το μεγαλείο σου).

Ο ύμνος αυτός (που τον ακούμε οπωσδήποτε όρθιοι, προς τιμήν της Παναγίας) διαμορφώθηκε έτσι σε κάποιο αγιορειτικό κελί, μέσα στο δάσος. Τους πρώτους στίχους τους υπαγόρευσε ο αρχάγγελος Μιχαήλ στον όσιο μοναχό Γαβριήλ τον Καρεώτη. Το κελί αυτό υπάρχει και σήμερα και λέγεται «Έν τω άδειν» (= στο τραγούδι).

Έπειτα λέγονται ορισμένες ευχές και καταλήγουμε στο **Πάτερ ημών**, το οποίο φυσικά ακούμε όρθιοι. Απευθύνεται στο Θεό Πατέρα. Το λέει ο αναγνώστης ή (καλύτερα) όλος ο λαός.

Και περνάμε στο τελικό στάδιο της ετοιμασίας για τη Θεία Μετάληψη:

Ενώ οι ψάλτες λένε ένα αργό τροπάριο (το Κοινωνικό), ο παπάς μέσα στο Ιερό κόβει το Σώμα του Χριστού και το αφήνει πάνω στο δίσκο. Αυτή η πράξη συμβολίζει τη σταύρωση του Χριστού. Διαβάζει μεγάλες ευχές και κοινωνεί ο ίδιος με τον αρχαίο τρόπο: Σώμα όπως παίρνουμε το αντίδωρο και Αίμα απευθείας από το ποτήριο. Κοινωνεί πρώτος, για να πάρει τη δύναμη και την άφεση των αμαρτιών που έχει ανάγκη, ώστε κατόπιν να μεταδώσει τη Θεία Κοινωνία σε όλους τους άλλους.

Κατόπιν ενώνει Σώμα και Αίμα μέσα στο ποτήριο και ρίχνει λίγο βραστό νερό (το ζέον, από το ρήμα ζέω = βράζω – από εκεί βγαίνει και η λέξη ζέστη), για να είναι ζεστό, όπως το αίμα είναι ζεστό. Θυμιάζει. Το σκεπάζει με το κόκκινο πανί που λέγεται μάκτρο (από το μάσσω = σκουπίζω) και βγαίνει στην Ωραία Πύλη, για να κοινωνήσουν οι χριστιανοί. Μας προσκαλεί όλους με τη γνωστή εκφώνηση: **Μετά φόβου Θεού, πίστεως και αγάπης, προσέλθετε!**

Είναι το κορυφαίο σημείο της λειτουργίας, στο οποίο κάποτε κοινωνούσαν όλοι οι χριστιανοί. Σήμερα, κακώς, το θέτουμε στο περιθώριο, γιατί αντιμετωπίζουμε τη λειτουργία σαν θέαμα και σπάνια μεταλαβαίνουμε. Κοινωνούμε μόνο τα μικρά παιδάκια – ενώ η Θεία Κοινωνία προσφέρεται για όλους μας.

Επειδή κάποιοι μπορεί να κάνουν πως θυμώνουν, ακούγοντας για «φόβο Θεού», πρέπει να επισημάνουμε ότι αυτή η λέξη δεν εννοεί καθόλου ότι πρέπει να είμαστε τρομοκρατημένοι απέναντι στο Θεό (πώς να φοβάσαι ένα Θεό που έγινε θνητός και θυσίασε τη ζωή Του για να σε καλέσει να ενωθείς με Αυτόν;), αλλά ότι καλούμαστε να είμαστε σε επιφυλακή, μήπως η ζωή μας είναι τέτοια που να μας οδηγεί μακριά Του κι όχι κοντά Του. Ο φόβος του Θεού είναι η ανησυχία μήπως Τον λυπήσουμε με τον

εγωισμό μας, τα πάθη και τις πράξεις μας και Τον κλείσουμε έξω απ' τη ζωή μας και την καρδιά μας.

Εξάλλου, λίγο πριν την πρόσκληση για τη θεία Κοινωνία, ο ιερέας μας έχει ονομάζει αγίους, όταν είπε: «Πρόσχωμεν. Τα άγια τοις αγίοις», δηλ. προσοχή, τα άγια πρέπει να δοθούν στους αγίους (όχι σε εκείνους που δεν είναι άγιοι).

Ερμηνεύει ο άγιος Νικόλαος Καβάσιλας:

...ο ιερέας, υψώνοντας τον ζωοποιό Άρτο και δείχνοντάς Τον, εκφωνεί: «Τα άγια τοις αγίοις». Είναι σαν να λέει: «Να ο Άρτος της ζωής! Τον βλέπετε. Λοιπόν, τρέξτε να τον μεταλάβετε. Όχι όμως όλοι, αλλά όποιος είναι άγιος. Γιατί τα άγια επιτρέπονται μόνο στους αγίους».

Αγίους εδώ εννοεί όχι μόνο εκείνους που έφτασαν στην τελειότητα της αρετής, αλλά κι εκείνους που αγωνίζονται να φτάσουν σ' αυτήν, έστω κι αν ακόμα υστερούν. [...]

Στην εκφώνηση του ιερέα, «Τα άγια τοις αγίοις», οι πιστοί αποκρίνονται δυνατά: «Είς (=ένας) άγιος, είς Κύριος, Ιησούς Χριστός, εις δόξαν Θεού Πατρός». Γιατί κανείς δεν έχει την αγιότητα από μόνος του, ούτε είναι και κατόρθωμα της ανθρώπινης αρετής, αλλά όλοι από τον Χριστό την αντλούν. Και όπως, αν κάτω από τον ήλιο τοποθετηθούν πολλοί καθρέφτες, όλοι ακτινοβολούν, και νομίζεις ότι βλέπεις πολλούς ήλιους, ενώ στην πραγματικότητα ένας είναι ο ήλιος που αστράφτει σε όλους τους καθρέφτες, έτσι και ο μόνος Άγιος, ο Χριστός, καθώς διαχέεται με τη μετάληψη μέσα στους πιστούς, φαίνεται σε πολλές ψυχές και παρουσιάζει πολλούς ως αγίους. Αυτός όμως είναι ο ένας και μοναδικός Άγιος.

Αφού κοινωνήσει ο λαός, οι ψάλτες ψάλλουν ένα θριαμβευτικό ύμνο:

«Ίδωμεν το Φως το αληθινόν, ελάβομεν πνεύμα επουράνιον, εύρομεν πίστιν αληθή, αδιαίρετον Τριάδα προσκυνούντες, αυτή γαρ ημάς έσωσεν!»

Η στιγμή που ο λαός μεταλαβαίνει αντιστοιχεί στην **ανάσταση του Χριστού**, αλλά και στο γεγονός της **Πεντηκοστής**, όταν οι απόστολοι έλαβαν το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος.

Η λειτουργία τελειώνει με την οπισθάμβωνο ευχή («Ο ευλογών τους ευλογώντας σε, Κύριε...») και ο παπάς κάνει **απόλυση** και περνάμε όλοι να πάρουμε το αντίδωρο.

Το αντίδωρο (=αντί για δώρο) την παλιά εποχή το παίρνανε όσοι, για τον α' ή β' λόγο, δεν είχαν μεταλάβει. Σήμερα, το παίρνουμε όλοι (άλλωστε, οι περισσότεροι φεύγουμε από τη λειτουργία δυστυχώς χωρίς να μεταλάβουμε) και συνηθίζεται να το τρώμε νηστικοί.

Εταιρεία των Φίλων του Λαού